

Jõululapsuke hakkab rahunema

El Niño-nimeline ilmanähtus, mis ligi aasta jooksul suuresti mõjutas maakera ilmastikku, hakkab oma mõju vähendama.

AIN KALLIS

ml@maaleht.ee

Märtsikuu juba käes, aga veel räägitakse jõululapsukesest? Pole midagi parata – meie aina üleilmastuvas maailmas pakuvad kõneainet ka need sündmused, mis nagu otseselt meid ei puudutagi. Või siiski?

Ettenägelikud inkad

Aasta tagasi ilmusid mitmel pool meedias teated, et saabumas on erakordselt võimas “Godzilla-El Niño”, mis tekitab suurt kaost kogu maailmal.

El Niño tähendab hispaania keeles poisslast. Seejuures mitte mingit tavalist põngerjat, vaid jõululapsukest, kes (õigemini küll mis) sünnib uuesti iga kahe kuni seitsme aasta järel. Ning kipub kaasa tooma loodusõnnetusi.

Kui Hispaania konkistadoorid XVI sajandil praeguse Peruu aladele jõudsid, märkasid nad

imestusega, et paljud linnad on ilma nähtava põhjusega ehitatud küngaste tippudele.

Pärismaalased olid lahked võõramaalasi hoiatama, et aegajalt, mitme aasta tagant, soikuvad sealkandis tuuled sootuks, vahel aga esinevad ootamatud paduvihmad. Taoliste nähtustega kaasnevad ka muutused merel.

Vaiksest ookeanist, mis tavaliselt õnnistab kalureid Peruu ning Ecuadori ranniku lähedal rikkaliku saagiga, kaob kala vahel sootuks. Väärtusliku linnusõnniku guaano, mis oli elanike teiseks sissetulekuallikaks (lämmastikväetis), hulk kahaneb samuti. Rannad on siis kaetud haisvate mereloomade korjustega.

Väavelvesiniku kontsentratsioon tõuseb sel perioodil Callao sadamas nii kõrgele, et peale vastiku mädamunalõhna levitamise muutvat ta isegi laevade värvi. El Niñot kutsutaksegi seetõttu Callao maalriks.

Mis siis on niisuguse loodusnähtuse põhjus? Uuringud näitavad, et tavaliselt suundub piki Lõuna-Ameerika läänerannikut põhja suunas külm Peruu ehk Humboldti hoovus, mis toob endaga kaasa tohutul hulgal kalade toitu – planktonit. Mingil põhjusel hakkab aga ookea-



ni vesi soojenema ning kalad lähevad jahedamatele jahimaadele. Et see juhtub harilikult jõulude paiku, siis sellest ka nähtuse jumalavallatu nimi.

Tavaliselt liigutavad idakaartest läände puhuvad tuuled Vaiksel ookeanil sooja veemasse piki ekvaatorit Austraalia suunas. Indoneesia saab selal kõvasti vihma. Ebatavalisel El Niño-aastal muutub teadlastele mitte täielikult arusaadavatel põhjustel olukord vastupidiseks.

Põhja-Austraalia kandis tekib antitsüklon, idatuuled nõrgenevad, soe vesi hakkab valguma Ameerika poole. Ka ilmastik muutub täiesti vastupidiseks – kus on kõrbed, seal kukub sadama; kus on vihmametsad, lähed põuale.

Mullu märtsis sadas Atacama kõrbes ühe äikesetormiga alla seitsme aasta vihmakogus. Samas olid Californias vihmad igaigi oodatud – lõppes kolm aastat kestnud põud. On kohti, kuhu

“jõululapsuke” toob ka midagi kasulikku: näiteks Atlandil väheneb orkaanioht.

Mõnel aastal muutub vesi Lõuna-Ameerika rannikul tavalisest külmemaks. Seda nimetatakse analoogselt El Niñoga La Niñaks ehk tüdrukuks. Too tüdrukuke hakkab vahel möllama tõelise amatsoonina: 1998. aastal oli Kariibi merel orkaane poole rohkem kui harilikult. Suur oktoobriorkaan Mitch läheb ajalukku kui üks surmatoovalamaid – Kesk-Ameerikas hinnati hukkunute arvu 11 000-le. Kahekümnendal sajandil loeti kokku 23 El Niño-aastat ning 22 La Niña tulemist.

Meist õnneks kaugel

Kas Niñosid-Niñasid on rohkem esinema hakanud? Kas nad on seotud kliimasoojenemisega? Tugevaid El Niñosid on ajaloos palju ette tulnud, neist eriti võimsad olid aastatel 1982–83 ja 1997–98 ning praegune.

Seda, et nood atmosfääri saastatuse või kliimasoojenemisega seotud oleks, mudelarvutused ei näita. Uuringud pole ka kinnitanud, et need kauged kliimanähtused siinsel ilmastikku eriti mõjutaks.